

1

JA I ŚWIAT WOKÓŁ MNIE

1.1

ZAPRASZAMY NA ETYKĘ

Od klasy 4 zaczynasz się uczyć kilku nowych przedmiotów. Wcześniej większość lekcji odbywała się w dużych blokach. Teraz osobno będziesz się uczyć matematyki, języka polskiego czy przyrody.

Różnica między etyką a innymi przedmiotami jest taka, że wiedzę z etyki będziesz zdobywać naprawdę od początku. Na lekcjach matematyki czy języka polskiego dowiesz się więcej na tematy wcześniej poznane. Zauważ, że potrafiś już czytać i pisać oraz masz podstawowe umiejętności z zakresu matematyki: umiesz liczyć, znasz tabliczkę mnożenia oraz rozwiązujesz zadania. Przypominamy ci to, by ci uświadomić coś ważnego. Opanowałeś/Opanowałaś te wiadomości w takim stopniu, że nawet nie zwracasz na to uwagi. Nie zastanawiasz się, jaka to liczba, gdy widzisz „10”. Nie składasz słowa „dziesięć” z poszczególnych liter i sylab, tylko czytasz je w całości. Natomiast naukę etyki zaczynasz od początku, od jej podstaw.

Co to jest etyka?

Słowo „etyka” pochodzi od starego greckiego słowa *ethos*, oznaczającego „zwyczaj”. Zatem rozumiemy je jako zbiór wielu teorii mówiących o tym, jak ludzie postępują i jakimi kierują się zasadami. Cyceon, rzymski pisarz, mówca i polityk, przetłumaczył słowo „etyka” na łacińskie słowo *moralis*, oznaczające w języku polskim „moralność”. Pojęcie to oznacza zbiór zasad (norm) wskazujących, jakie postępowanie jest dobre, a jakie – złe. Te zasady przyjmują formę nakazów lub zakazów. Ich naruszenie zwykle skutkuje poczuciem winy.

Po raz pierwszy słowa „etyka” użył w starożytności filozof Arystoteles. Dotyczy ono badania życia i postępowania człowieka. Etyka odnosi się do postępowania i zachowywania się ludzi, a także do tego, jak można je oceniać. Szuka odpowiedzi między innymi na takie pytania: Czy powinniśmy się zachowywać tak, jak to robimy, czy może inaczej? Czy możemy zmienić nasze postępowanie? Czy jest to łatwe? Skąd to wszystko mielibyśmy wiedzieć?

Etyka to uczenie się świata, a także poznawanie siebie i innych ludzi, próba zrozumienia ich zachowania i wszystkich wokół: najbliższych, rodziny, przyjaciół, znajomych, koleżanek i kolegów ze szkoły i podwórka oraz nauczycieli. Na lekcjach etyki będziesz mieć okazję do samodzielnego myślenia, wypowiedzania się i słuchania wypowiedzi innych osób oraz do zadawania pytań. Skoro moralność dotyczy zachowania wszystkich ludzi, to na pewno w czasie lekcji dojdzie do ciekawych **filozoficznych** dyskusji. Nie rozwiążą one oczywiście wszystkich problemów, ale pomogą w odnalezieniu własnej **drogi do szczęścia**, życiu w pokoju z ludźmi o różnych przekonaniach, z przyrodą i samym sobą.

Etyka – zbiór teorii wskazujących, jak dobrze żyć.

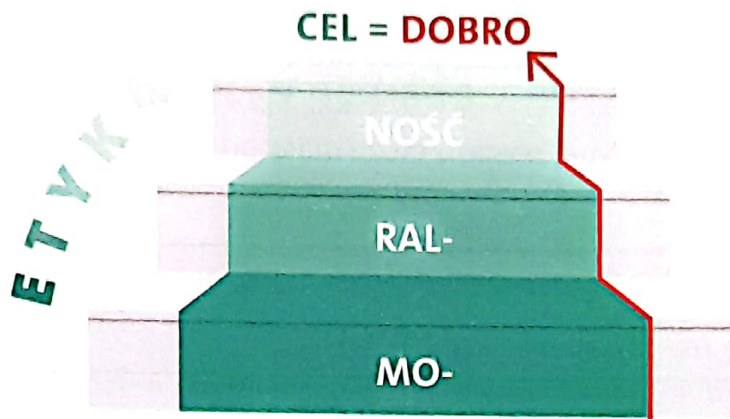

Moralność – zasady (normy) określające, jakie postępowanie człowieka jest dobre, a jakie – złe.

Filozofia – umiłowanie mądrości. Dzięki zadawaniu pytań, rozważaniu i dyskusowaniu można samodzielnie myśleć i stawać się mądrzejszymi.

FILOZOF WYJAŚNIA

[...] Mamy do czynienia z różnymi dobrami uważanymi za moralne, np. odwagą, męstwem, patriotyzmem, godnością, prawdomównością, sprawiedliwością, szczęściem, słuszością itp. [...] Sława, majątek czy zdrowie niewątpliwie są dobrami, ale niekoniecznie moralnymi. Trafnie oddaje to znane powiedzenie, że pieniądze wprawdzie nie dają szczęścia, ale je ułatwiają. Niemniej jednak, sława, majątek czy zdrowie nie są [...] warunkami szczęścia, ponieważ można być szczęśliwym, będąc jednocześnie mało znanym, ubogim i chorym.

J. Hartman, J. Woleński, *Wiedza o etyce*, Warszawa – Bielsko-Biała 2009, s. 18.

ZASTANÓW SIĘ

- Dobra związane z moralnością to te, które wskazują, jak mamy postępować. Podaj ich przykłady.
- Dlaczego pieniądze i sława nie mogą być nazwane dobrami moralnymi?
- Co to znaczy, że zdrowie jest warunkiem bycia szczęśliwym/szczęśliwą?

PSYCHOTEST „CZY NADAJESZ SIĘ NA ETYKA?”

Określ, czy zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami. Zapisz w zeszycie odpowiedzi „tak” lub „nie”.

1. Czasami zastanawiam się, dlaczego muszę chodzić do szkoły.
2. Zdarza się, że dyskutuję z innymi na poważne tematy.
3. Lubię, kiedy ktoś mi coś wyjaśnia, a nie mówi: „Bo tak!”.
4. Staram się postępować uczciwie.
5. Jest mi przykro, kiedy zrobię coś złego.
6. Wiem, że należy chronić przyrodę.
7. Wiem, że nie wszyscy ludzie mają takie same poglądy.
8. Czasami się martwię.
9. Okazuję szacunek starszym osobom.
10. Zastanawiam się, czy ktoś ma rację.

Każda odpowiedź „tak” to 1 pkt, a „nie” – 0 pkt. Policz zebrane punkty.

8–10 – Jesteś wspaniałym kandydatem/kandydatką na etyka.

4–7 – Masz dobre zadatki. Na pewno świetnie sobie poradzisz.

0–3 – Etyka nie była dotąd twoją pasją, a może masz po prostu dzisiaj zły dzień.

DO ROZWAŻENIA

Czym będziemy się zajmowali na lekcjach etyki?

PRZECZYTAJ

– A teraz zastanówcie się, jakie rzeczy waszym zdaniem są naprawdę ważne. Słucham.

Kilkoro uczniów podniosło rękę, a pan [Browne] wskazywał jednego po drugim i zapisywał każdą odpowiedź na tablicy strasznie, strasznie nieporządnym pismem.

REGULAMIN. NAUKA. ODRABIANIE LEKCJI

– Co jeszcze? – Nie odwrócił się, tylko czekał, co powiemy. [...] A potem dopisał:

KIM JESTEŚMY

– Kim jesteśmy – powiedział, podkreślając oba słowa, i powtórzył: – Kim jesteśmy. My sami. Rozumiecie? Jacy z nas ludzie? Jakim jesteś człowiekiem? Czy nie to jest najważniejsze ze wszystkiego? Czy nie powinniśmy ciągle zadawać sobie pytania, jakim jestem człowiekiem? – Po chwili milczenia zapytał:

– Zauważyliście tablicę wiszącą tuż przy wejściu do naszej szkoły? Czy ktoś z was przeczytał, co tam jest napisane?

Rozejrzał się, ale nikt się nie odezwał.

– Napis brzmi: „Poznaj samego siebie” – oznajmił z uśmiechem. – Jesteście tu właśnie po to, żeby poznać siebie.

– A ja myślałem, że mamy się uczyć angielskiego – wypalił Jack i wszyscy się roześmiali.

– Również po to, no pewnie – potwierdził pan Browne, co dla mnie zabrzmiało luzacko.

R.J. Palacio, *Cudowny chłopak*, przeł. M. Olejniczak-Skarsgård, Warszawa 2018, s. 67–69.

ZASTANÓW SIĘ

– Co zdaniem pana Browne’a jest naprawdę ważne?

– Wyjaśnij, dlaczego nauka i odrabianie lekcji nie są najważniejsze ze wszystkiego.

– Jaki napis wisi na tablicy nad wejściem do szkoły? Powiedz, jak rozumiesz jego sens.

1.2

MÓJ ZWYKŁY DZIEŃ

NA TEJ LEKCJI:

- dowiesz się, że każdy dzień składa się między innymi z powtarzalnych czynności;
- zauważysz, że nasza codzienność to sieć kontaktów z innymi ludźmi;
- dostrzeżesz, jak wiele w naszym życiu zależy od innych osób.

ZADANIE NA DOBRY START

Spróbuj opisać swój zwykły dzień. Jak on wygląda? Nie powinno to być trudne – wiele czynności powtarzasz dość regularnie.

Oczywiście dzień każdego człowieka wygląda inaczej. Każdy ma przecież własny dom, swoje w nim miejsce, pokój, który zajmuje sam lub z rodzeństwem. Mimo tych różnic dni składają się z podobnych spraw, sytuacji, wydarzeń czy zachowań. Na pewno zaczynasz dzień od porannej toalety i śniadania, a także ubierasz się odpowiednio do szkoły i stosownie do pory roku. W szkole spędzasz większą część dnia. Potem wykonujesz pozaszkolne obowiązki i masz czas na przyjemności, na przykład ulubione zajęcia sportowe, kino, spacer, jazdę rowerem czy spotkanie ze znajomymi. W domu również czekają na ciebie obowiązki. Trzeba na przykład odrobić lekcje, zająć się domowymi zwierzętami, porozmawiać z rodziną o tym, jak minął dzień i co planujecie wspólnie na najbliższy weekend. Dzień każdego z nas jest inny – czasami wyjątkowy, ale wszystkie dni mają ze sobą wiele wspólnego.

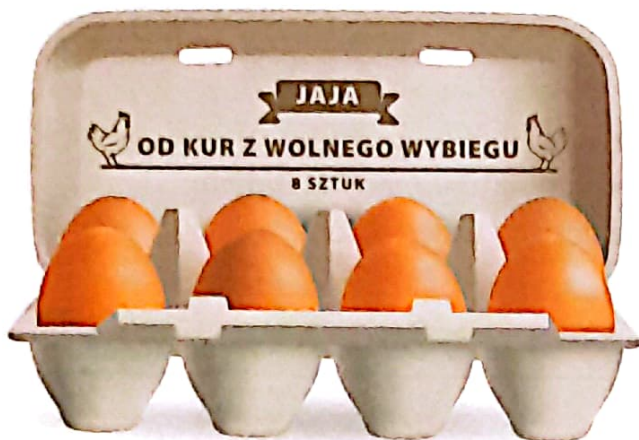
Dni każdej osoby składają się z podobnych czynności.

Ludzie trudzą się dla nas

To, co zjadasz, ktoś wytworzył lub wyprodukował. Ktoś inny dostarczył ten produkt do sklepu. Zapewne wiesz, że często na opakowaniu tego samego produktu są różne napisy. Na etykietce jajek znajdziesz informację o ich pochodzeniu, na przykład z chowu ściółkowego lub z wolnego wybiegu. Nie musi to być dla wszystkich tak samo ważna informacja – na razie tym się nie zajmujemy. Warto jednak wiedzieć, na czym polega różnica, skoro zaznaczono to na opakowaniu.

Czasami tego, skąd pochodzą jajka, nie czuć w smaku. Nie jest to wyczuwalne w omelecie czy plackach. Mimo to umieszczono tę informację na opakowaniu. Dlaczego? Zapisz w kilku zdaniach swoje wyjaśnienie, a następnie porównaj je z odpowiedziami innych osób w klasie.

Żywność jest produkowana na różne sposoby. Opisy na jej opakowaniach mogą objaśniać między innymi to, w jaki sposób hodowano zwierzęta, od których dany produkt pochodzi.

Jednym z ważnych powodów umieszczenia opisu pochodzenia produktu na opakowaniu jest **poinformowanie konsumenta o tym, jak producent traktuje zwierzęta**, z których hodowli pochodzi dany towar. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu nie zwracano na to uwagi. Ważniejsze było to, aby w ogóle wyprodukować jedzenie, niż sposób, w jaki to się odbywa. Minęło zaledwie kilkadziesiąt lat, a jaka różnica!

Ubierasz się codziennie. Czasami przebierasz się kilkakrotnie w ciągu dnia, choćby ze stroju szkolnego w domowy albo dlatego, że ubranie wymaga prania. Pewnie rzadko oglądasz metki przyszyte do ubrań kupionych ci przez rodziców, żeby dowiedzieć się, gdzie zostały wyprodukowane. Jednak najprawdopodobniej masz wpływ na wybór garderoby, tak by bluza czy spodnie spełniały twoje oczekiwania. Być może dyskutujesz z rodzicami o wyborze ubrań. W końcu z jednej strony to oni za nie płacą, ale z drugiej – ubranie jest dla ciebie. Zatrzymaj się chwilę przy tym przykładzie.

Rodzice lub najbliżsi opiekunowie są osobami, z którymi masz najwięcej różnych relacji, czyli kontaktów. Razem żyjecie, mieszkacie, spędzacie czas, cieszycie się, rozwiązujecie problemy i załatwiacie wspólne sprawy. Bliskość tych osób jest czymś tak zwykłym, codziennym i oczywistym, że każdy może się do niej przyzwyczaić i nie potrzebuje się nad nią zastanawiać. Można pomyśleć: to tak oczywiste, że nie ma o czym mówić. Tymczasem jest przeciwnie. Przede wszystkim dlatego, że z najbliższymi spędzamy najwięcej czasu i łączą nas różne sprawy, jak wspólne mieszkanie. Pamiętaj więc, że dom i rodzina to miejsce najczęstszych kontaktów z innymi ludźmi, w którym najintensywniej ich doświadczamy.

Niektóre postawy i zachowania ludzi czy sposób, w jaki traktują innych (również zwierzęta), zmieniają się w czasie. Obecnie są inne niż kiedyś (zobacz rozdział 2.6. Ja w świecie przyrody).

Sieć powiązań

Wyobraź sobie swoje **kontakty z innymi ludźmi jako nitki pajęczyny**. Każdy kontakt, od porannego „dzień dobry” po „dziękuję za pyszne śniadanie”, to jedna nitka. **Taka sieć, którą budujemy codziennym zachowaniem, jest najgęstsza między domownikami.**

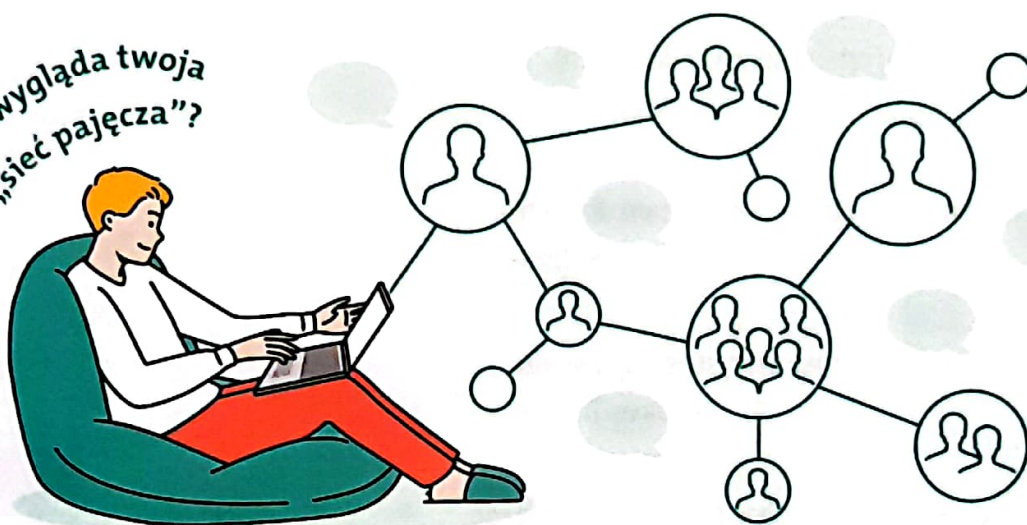
ZADANIE

Zastanów się, jaka inna sieć byłaby kolejna pod względem gęstości w twoim przypadku. Z kim często się kontaktujesz, ale rzadziej niż z domownikami? Ze znajomymi i nauczycielami w szkole? Twoje życie to nie tylko dom i szkoła.

Porozmawiajcie z koleżankami i kolegami w klasie o innych sieciach kontaktów, które tworzycie. Czym się różnią od opisanych wcześniej sieci kontaktów z domownikami?

Jak wygląda twoja „sieć pajęczyna”?

ZADANIE

Sieć połączeń każdego człowieka wygląda inaczej. Jedni budują rozległą „sieć pajęczyna”, a inni poprzestają na małej. Podaj zalety i wady obu rozwiązań.

Znasz już porównanie kontaktów z innymi ludźmi do pajęczyny, a więc wróć do przykładu zakupu ubrania.

ZADANIE

Sprawdź, co umieszczono na metce dowolnego twojego ubrania. Odszukaj informacje o materiałach, z jakich zrobiono ubranie, oraz o kraju, w którym je uszyto. Zastanówcie się wspólnie w klasie, po co właściwie są te informacje. Czy są do czegoś potrzebne? Przecież ważne jest, aby bluza była ciepła, a buty – wygodne. Jak myślicie, dlaczego ktoś zdecydował, by na ubraniach podać skład materiału czy miejsce ich produkcji? Podyskutujcie o tym w grupach.

PRZECZYTAJ

WSKAZANIA PANA BROWNE'A

WRZESIEŃ

Jeśli możesz dać dowód albo swojej racji, albo dobroci, daj dowód swojej dobroci.

– Dr Wayne W. Dyer

PAŹDZIERNIK

Czynami wystawisz sobie pomnik.

– Napis na egipskim nagrobku

LISTOPAD

Nie szukaj przyjaciół wśród ludzi, którzy nie są ci równi.

– Konfucjusz

GRUDZIEŃ

Audentes fortuna iuvat (Fortuna sprzyja odważnym).

– Wergiliusz

STYCZEŃ

Żaden człowiek nie jest wyspą, chyba że sam dla siebie.

– John Donne

LUTY

Lepiej mieć kilka pytań, niż znać wszystkie odpowiedzi.

– James Thurber

MARZEC

Dobre słowa nie kosztują dużo, choć czynią wiele dobrego.

– Blaise Pascal

KWIECIEŃ

To, co piękne, jest dobre, a co jest dobre, będzie z pewnością piękne.

– Safona

MAJ

Czyń tyle dobra, ile zdołasz,

Wykorzystując wszelkie środki,

Jakkolwiek,

Gdziekolwiek,

Komukolwiek,

Jak długo zdołasz.

– Zasada Johna Wesleya

CZERWIEC

Żyj dniem i sięgaj słońca!

– Polyphonic Spree,
Światło i dzień

R.J. Palacio, *Cudowny chłopak*, przeł. M. Olejniczak-Skarsgård, Warszawa 2018, s. 409–410.

ZASTANÓW SIĘ

- Które ze wskazań pana Browne'a – nauczyciela z książki *Cudowny chłopak* – dotyczą szacunku dla innych osób?
- Którą z zasad uznasz za złotą myśl? Złota myśl to zdanie, często pochodzące ze znanej książki lub filmu, które zawiera stwierdzenie o charakterze moralnym lub wskazówkę postępowania.

PODSUMOWANIE

- Typowy dzień każdej osoby, poza powtarzalnymi czynnościami, składa się z kontaktów z innymi osobami.
- Bez tych kontaktów życie byłoby trudne. Ludzie są sobie potrzebni – ktoś produkuje żywność dla innych osób, a ktoś inny szyje dla nich ubrania. Gdyby nie oni, ludzie nie poradziłiby sobie, gdyż nie potrafią zrobić wszystkiego, czego potrzebują do życia.
- Człowiek korzysta z pracy innych ludzi, więc powinien szanować ich wysiłek.

1.3

CO SIĘ DZIEJE WOKÓŁ MNIE?

NA TEJ LEKCJI:

- dowiesz się, na czym polega zasada wzajemności;
- przekonasz się, że utrzymanie dobrych relacji z innymi ludźmi jest dobre dla naszego rozwoju.

To zrozumiałe, że jesteś dla siebie najważniejszy/najważniejsza. Poprzedni rozdział rozpoczął się poleceniem, byś opisał/opisała swój dzień. Nie bez powodu chodziło o twój dzień. Zastanów się, czy równie łatwo byłoby opowiedzieć o dniu innej osoby. Pomyśl o jakimś przykładzie. Oczywiście nie jest to niemożliwe. Robią to przecież autorzy książek, reżyserzy filmów czy twórcy komiksów i gier komputerowych, gdy przedstawiają przygody swoich bohaterów.

ZADANIE

Wybierz osobę, którą dobrze znasz i dużo o niej wiesz: rodzica, opiekuna, kogoś z rodzeństwa, dziadka lub krewnego. Opisz dzień z życia tej osoby tak dokładnie, jak to możliwe.

Nasz dzień

Przeanalizuj, jak wygląda dzień twoich rodziców lub opiekunów. Rano toaleta, śniadanie, potem wyjście do pracy. Co wiesz o ich pracy? Skąd to wiesz? Czasami w domu słyszy się rozmowy o pracy, więc to jest ważne źródło informacji. Sam/Sama też obserwujesz to, co zwykle widać: rodzic wrócił radosny z pracy albo zmęczony i małomówny. Możesz sporo wiedzieć o pracy rodziców, ale nie wiesz, kogo spotkali, z kim rozmawiali i o czym, a także czy pojawił się jakiś problem do rozwiązania. To samo dotyczy tego, co wiedzą rodzice o tobie. Oni też cię witają po powrocie ze szkoły i dopytują, jak było albo co się stało. Wiedzą, że byłeś/byłaś w szkole, znają też wiele twoich koleżanek i kolegów oraz ich rodziców, niektórych nauczycieli i innych pracowników szkoły. Jednak nie są z tobą przez cały czas: nie obserwują lekcji i nie dyżurują na korytarzach podczas przerw. Zatem o tym, co się działo, mogą się dowiedzieć tylko od ciebie albo od osób, które z tobą przebywały.

Dzielenie się tym, co zdarzyło się w ciągu dnia, swoimi radościami i zmartwieniami, pomaga w lepszym poznawaniu się. Pytanie o to, jak minął dzień, to dowód troski.

WAŻNY WNIOSEK

Nawet jeśli kogoś dobrze znasz, to nie wiesz do końca, jak wygląda jego dzień. Tylko ta osoba może opowiedzieć, co robiła czy jakie zdarzenia ją spotkały – radosne czy smutne. Sposobem, by się o tym dowiedzieć, jest zapytanie o to. Nie dziw się więc rodzicom, gdy pytają, jak było w szkole czy na klasowej wycieczce. Ty również pytasz o podobne rzeczy swoich znajomych. Ważne, by zapytanej osobie dać czas na odpowiedź. Może ona być przecież zmęczona lub zajęta czymś innym i chętnie opowie o wszystkim nieco później. Uszanuj to i pamiętaj, że:

- nie wiesz wszystkiego o innych;
- jeśli chcesz się czegoś dowiedzieć, bo ci na kimś zależy, wykaż się delikatnością i cierpliwością;
- nie każda pora jest odpowiednia na dopytywanie;
- do rozmowy odłożonej na później trzeba wrócić.

Nasz świat jest pełen innych osób i my jesteśmy obecni w ich świecie. To łączy wszystkich, mimo że dni każdego człowieka są różne. Między ludźmi pojawiają się nitki kontaktów. Zastanów się, co z tego wynika.

DO ROZWAŻENIA

Wybierz z poniższych powiedzenie, które uważasz za najmądrzejsze. Uzasadnij swój wybór.

Miłe słowa zapamiętasz na długo, a złe na zawsze.

Uprzejmość i uśmiech nic nie kosztują, a wielce skutkują.

Uprzejmość jest cennym kluczem, który otwiera wszystkie drzwi.

Człowiek jest tyle wart, ile dobrego czyni.

Gdy mówisz komuś „dzień dobry”, oczekujesz, że ci odpowie. Ustępujesz starszej osobie miejsca w tramwaju czy autobusie, tak jak twoi rodzice ustępują miejsca osobie z małym dzieckiem – dla wygody i bezpieczeństwa. W takich sytuacjach ludzie okazują sobie życzliwość – takiej życzliwości chcą także dla siebie. Takie zachowanie nazywa się **zasadą wzajemności** (wzajemnie, czyli jeden drugiemu tak samo). Jakie to proste i sprawiedliwe: oczekiwanie od innych wzajemności. Ludzie są uprzejmi wobec innych i chcą być tak samo potraktowani. Tak na ogół się dzieje. Ludzie odpowiadają na „dzień dobry” czy wyciągają rękę na przywitanie. Używają słów „proszę”, „przepraszam”, „dziękuję”. W zatłoczonym miejscu, na przykład na szkolnym korytarzu, ludzie nie wpadają na siebie celowo i oczekują, że inni też nie będą tego robić. Takie zachowania i odnoszenie się do siebie nazywa się **zdrowymi relacjami z innymi ludźmi**.

Zdrowe relacje

Rośliny do wzrastania potrzebują odpowiedniej ilości wody i światła, a ludzie – dobrych kontaktów (relacji) z innymi. To jest dla wszystkich najlepsze oraz niezbędne do dobrego rozwoju i życia.

DO ROZWAŻENIA

Jak wyglądają codzienne rozmowy dzieci z rodzicami?

ZADANIE

Stwórzcie w klasie regulamin dobrej dyskusji. Możecie wykorzystać podpowiedzi:

- Nie...
- Mówimy...
- Szanujemy...
- ...nawzajem

ZADANIE

Zastanów się, jak mowa ciała (mina, gest, postawa) wpływa na atmosferę dyskusji. O czym – twoim zdaniem – rozmawiają osoby na zdjęciach?

DO ROZWAŻENIA

Co zrobić, żeby inni ludzie, na przykład rodzice, byli wobec ciebie szczerzy i traktowali cię poważnie?

PRZECZYTAJ

Rodzice Bartusia zaprosili na kolację kilkoro znajomych, między innymi panią Halinkę – koleżankę mamy z pracy.

– Mam być dla niej miły, tak?... – zapytał Bartuś.

– No oczywiście, co za pytanie?! – Mama Bartusia spojrzała na niego podejrzliwie.

Bartuś przysięgł sobie w duchu, że tym razem naprawdę postara się być miły. Ledwo wszyscy zasiedli do stołu, przyniósł z drugiego pokoju świecznik – i wręczył go pani Halince...

– Ale... po co mi to?... – wykrztusiła pani Halinka.

– Jak to po co?... – Bartuś wzruszył ramionami. – Mama mówiła, że pani zawsze lubi być na świeczniku, więc... Proszę...

Wszyscy znieruchomieli.

Bartuś zerknął na zaczerwienioną mamę i domyślił się, że coś jest nie tak.

– Być na świeczniku... – wyjaśniła w końcu pani Halinka – to znaczy zwracać na siebie uwagę, koncentrować uwagę na swojej osobie...

– No to chyba się pani udało... – wymamrotał zakłopotany Bartuś.

– Tobie również. – Pani Halinka uśmiechnęła się do Bartusia cierpko.

I wyszła.

G. Kasdepke, *Być na świeczniku* [w:] tegoż, *Co to znaczy... 101 zabawnych historyjek, które pozwolą zrozumieć znaczenie niektórych powiedzeń*, Łódź 2017, s. 11–12.

ZASTANÓW SIĘ

- Dlaczego pani Halinka wyszła?
- Z jakiego powodu mama Bartusia się zaczerwieniła?
- Czego nauczył się Bartuś?

PODSUMOWANIE

- Wokół każdego człowieka żyją inni ludzie. Warto odnosić się do nich życzliwie i z szacunkiem, a także oczekiwać takiego traktowania dla siebie.
- Zasada wzajemności polega na tym, że ludzie oczekują od innych takiego samego traktowania. Ta zasada jest najbardziej sprawiedliwa, gdyż chroni obie strony: dobrze traktują innych i chcą (mam prawo oczekiwać) tego samego od nich.
- Zdrowe relacje z innymi ludźmi są potrzebne każdemu do właściwego rozwoju i do odczuwania zadowolenia z życia.

NA TEJ LEKCJI:

- poznasz historię Robinsona Kruzoego;
- dowiesz się, że samotność to coś więcej niż życie na bezludnej wyspie;
- zastanowisz się, w jaki sposób można zmniejszyć poczucie samotności.

Czy znasz historię Robinsona Kruzoego? To bohater z książki Daniela Defoe (czytaj: difoł). Robinson ocalał z katastrofy statku i znalazł się na bezludnej wyspie. Przeczytaj fragment utworu podany poniżej.

PRZECZYTAJ

Niebo zaczęło się wypogadzać. Zachodzące słońce krwawym blaskiem oświeciło spienione fale. Na próżno starałem się dojrzeć cokolwiek, chociażby najmniejszy szczątek okrętu, choćby jednego towarzysza niedoli. Pusto jak w krainie śmierci. Sam tylko. Sam jeden na nieznanym wybrzeżu. Opuszczony przez wszystkich. [...] Smutek i niewypowiedziana tęsknota ogarnęły całą moją istotę. Z początku ucieszyłem się niezmiernie ocaleniem, ale gdym się ujrzał sam w nieznannej okolicy świata, wpadłem w dziką rozpacz. [...] Ochłonawszy z pierwszego żalu, pomyślałem o moich biednych towarzyszach. A może który z nich został ocalony, podobnie jak ja, może nawet i kilku... Zbiegłem więc z pagórka i szedłem wzdłuż wybrzeża, wypatrując nieszczęśliwych rozbitków. Począłem wołać i krzyczeć na nich po imieniu, ale mój głos powtarzało tylko echo lasów.

D. Defoe, *Przypadki Robinsona Kruzoego*, Kraków 2005, s. 29.

ZASTANÓW SIĘ

- Co robił Robinson, kiedy znalazł się na lądzie?
- Co ucieszyło bohatera?
- Z jakiego powodu Robinson się zasmucił?
- Które uczucie – radość czy smutek – było silniejsze? Dlaczego?

Robinson Kruzoego trafił jako rozbitek na bezludną wyspę. Musiał sobie poradzić w nie-sprzyjających warunkach – bez wszystkich przedmiotów i udogodnień, do których przywykł. Żył sam do czasu, gdy uratował z rąk ludożerców mężczyznę, którego nazwał Piętaszkiem. Najważniejsze w tej opowieści jest to, że Robinson okazał się bardzo zaradny. Uporał się z bardzo trudną sytuacją.

Podobny przykład przedstawiono w filmie *Cast Away: Poza światem* z Tomem Hanksem w roli głównej. To taka współczesna wersja Robinsona. Bohater trafia na bezludną wyspę w wyniku katastrofy lotniczej i jest zdany wyłącznie na siebie.

Zdjęcie z filmu *Cast Away: poza światem*. Jego bohater, podobnie jak Robinson, trafił na bezludną wyspę i jest zdany wyłącznie na siebie.

ZADANIE

Porozmawiajcie w klasie o innych przykładach filmów, książek lub gier, których bohater doświadcza samotności. Może słyszeliście taką historię od opiekunów lub czytaliście o niej w internecie? Opowiedzcie koleżankom i kolegom, jak potoczyły się losy tego bohatera.

Powyższe przykłady pokazują, że warto w życiu być zaradnym i zdobywać przydatne umiejętności – na tyle, na ile to możliwe. Nie możesz jeszcze mieć prawa jazdy i prowadzić samochodu, ale możesz zdać egzamin na kartę rowerową. Dzięki temu poznasz podstawowe zasady ruchu drogowego oraz bezpiecznego zachowania na drodze, przejściu dla pieszych czy ścieżce rowerowej. To bardzo ważne: taka wiedza jest nie tylko przydatna, ale też daje świadomość, jakie zachowania zapewniają nam bezpieczeństwo.

Niełatwo znaleźć przykłady życia w takiej izolacji, jakiej doświadczyli Robinson Kruzoé czy bohater filmu *Cast Away: poza światem*. Na co dzień sytuacje zupełnej samotności zdarzają się bardzo rzadko. Nasz świat nie jest bezludną wyspą.

WAŻNY WNIOSEK

Tak mocno jesteśmy związani z innymi ludźmi, gdyż wśród nich żyjemy. Sytuacje całkowitej samotności czy życia w miejscu, w którym nie ma innych osób, są bardzo rzadkie.

Samotność poza bezludną wyspą

Samotności można jednak doświadczyć nie tylko na bezludnej wyspie. Pomyśl o ludziach starszych, którzy mieszkają sami. Jeśli członkowie rodziny ich odwiedzają, to ich sytuacja nie jest tak dotkliwa i groźna, jak życie na bezludnej wyspie. Samotni mogą też być sąsiedzi mieszkający w waszym bloku. Serdeczny uśmiech podczas spotkania czy zwykłe „dzień dobry” mogą znaczyć wiele dla tych osób.

ZADANIE

Zastanów się, w jaki sposób możesz zmniejszyć poczucie samotności swoich babć i dziadków. Następnie wymieńcie się pomysłami z kolegami i koleżankami oraz spiszcie je na tablicy. Porozmawiajcie też o tym, jak możecie wspierać inne starsze osoby mieszkające samotnie, na przykład waszych sąsiadów.

DO ROZWAŻENIA

To zdjęcie wykonano bardzo dawno temu. Być może jest na nim wasza babcia lub dziadek. Czy rozpoznajecie kogoś? Czy łatwo jest rozpoznać członka rodziny na starym zdjęciu? Dlaczego?

PRZECZYTAJ

Moja babcia, kiedy była mała, bardzo lubiła skakać na mięciutkim sianie. Wchodziła z koleżankami na deskę, z której zeskakiwały na ogromną górę siana. Zabawa była doskonała. Pewnego razu podczas tych skoków zgubiła kłapek. Siana było bardzo dużo, a kłapek był mały i nie udało się go znaleźć. Następnego dnia jej tata wezwał weterynarza, bo jedna z krów była bardzo chora. I co się okazało? Krowa zjadła zgubiony kłapek.

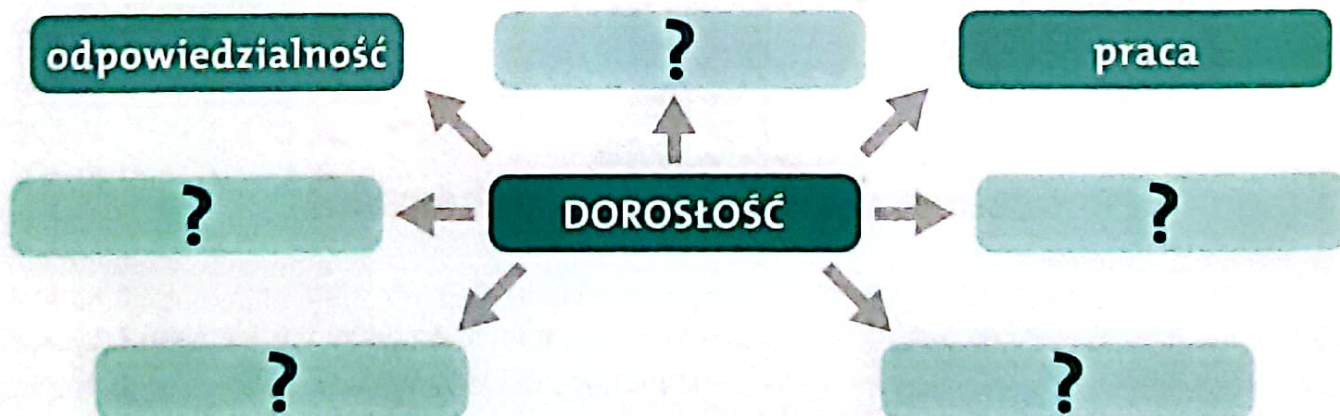

ZASTANÓW SIĘ

- Czy wasze babcie psociły? Czy opowiadają o swoich psikusach?
- Dlaczego dzisiaj babcie i dziadkowie nie psocą? Co się zmieniło i dlaczego?

Historie opowiadane przez dziadków czy babcie mogą być bardzo wesołe i pouczające. Rozmowa z dziadkami sprawia, że wszyscy czują się sobie potrzebni.

Zastanów się, jak wygląda życie dorosłych. Jaką sieć kontaktów tworzą?

PRZECZYTAJ

Tadeusz Różewicz, *Przepaść*

Babcia w czarnych sukniach
w drucianych okularach
z laseczką
stawia stopę
nad przepaścią krawężnika cofa
rozgląda się bojaźliwie
choć nie widać śladu samochodu

Podbiega do niej chłopczyk
bierze za rękę
i przeprowadza
przez otchłań ulicy
na drugi brzeg

Rozstępują się
strasliwe ciemności
nagromadzone nad światem
przez złych ludzi
kiedy w sercu
małego chłopca
świeci iskierka
miłości

T. Różewicz, *Przepaść* [w:] tegoż *Poezja*, t. 1, Kraków 1988, s. 342.

ZASTANÓW SIĘ

- Dlaczego babcia zachowuje się bojaźliwie na ulicy?
- Co robi chłopiec?
- Co symbolizuje ciemność?
- Jaką moc ma iskierka miłości małego chłopca?

Zastanów się, czy osoby w twoim wieku mogą doświadczyć samotności. Jeśli tak, to co jest tego powodem? Pomyśl, jak im pomóc.

PRZECZYTAJ

Asia wsiadła do autobusu. Jechali na klasową wycieczkę do teatru. Drogo, ale w końcu udało się przekonać mamę, żeby dała jej pieniądze. Ostatnio nie przelewało im się. Tata się rozchorował i od dłuższego czasu przebywał na zwolnieniu lekarskim. Mama nie pracowała, bo zajmowała się Pawelkiem i Krzysiem. Na jedzenie jakoś jeszcze starczało, ale bez rewelacji.

Autobus skręcił na parking. 50 minut przerwy. Uczniowie powoli wysiadali i kierowali się do restauracji.

– Nie idziesz? Chodź, kupimy sobie lody albo coś na ciepło – powiedziała Monika.

– Nie, nie jestem głodna. Jadłam kanapkę.

– Chodź, postawię ci. Babcia dała mi kasę. Możemy wszystko przejeść! – Monika z uśmiechem zamachała banknotem.

– Nie, dziękuję – Asia odwróciła głowę do okna. Zastanawiała się, skąd Monika wie, że u Asi krucho z pieniędzmi. Czy to tylko przypadek, że tak powiedziała?

ZASTANÓW SIĘ

– Jakie problemy ma Asia?

– Dlaczego Asia nie chce wysiąść z autobusu?

– Co może oznaczać zachowanie Moniki?

– Dlaczego Asia nie skorzystała z propozycji Moniki?

To, czy potrafimy dostrzec, że ktoś obok nas samotnie zmagają się ze swoimi problemami zależy od naszej **empatii**.

Empatia – umiejętność wczuwania się w stan wewnętrzny innej osoby, wyobrażenia sobie, co ona czuje.

ZADANIE

Obrysuj w zeszycie swoją dłoń. Na jednym palcu zapisz swoje imię, na pozostałych imiona:

1. osoby, która jest obok ciebie;
2. osoby, która jest ci zyczliwa;
3. osoby, którą lubisz;
4. osoby, która jest ci najbliższa.

DO ROZWAŻENIA

Dlaczego mówi się, że ktoś jest sam jak palec, skoro palec u ręki czy nogi ma czterech towarzyszy?

ZADANIE

Przedstaw swoje propozycje zapobiegania samotności.

PSYCHOTEST „CZY JESTEŚ OSOBĄ EMPATYCZNĄ?”

Określ, czy zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami. Zapisz w zeszycie odpowiedzi „tak” lub „nie”.

1. Kiedy widzę, że ktoś płacze, to pytam, co się stało.
2. Zdarza się, że zamiast zająć się swoimi sprawami, poświęcam czas na pomaganie innym.
3. Cieszę się, kiedy mojemu koledze lub koleżance coś się uda.

4. Kiedy widzę na ulicy żabę, przenoszę ją w bezpieczne miejsce.
5. Jest mi przykro, kiedy komuś obok mnie jest smutno.
6. Zamykam oczy, kiedy w filmie widzę okrucieństwo i przemoc.
7. Denerwuje mnie, kiedy w mojej obecności ktoś ośmiesza inną osobę.
8. Czasami się martwię sprawami innych osób.
9. Okazuję szacunek starszym osobom.
10. Nie podoba mi się, że w świecie jest tyle przemocy.

Każda odpowiedź „tak” to 1 pkt, a „nie” to 0 pkt. Policz zebrane punkty.

8–10 – Jesteś osobą bardzo empatyczną.

4–7 – Masz dobre chęci. Czasami musisz się bardziej postarać.

0–3 – Masz dzisiaj zły dzień albo serię złych dni. Empatia jest pomocna w budowaniu dobrych relacji. Pracuj nad sobą.

EKSPERYMENT MYŚLOWY

Twoim zadaniem jest zaprogramowanie robota, który będzie udzielał dobrych rad ludziom w trudnej sytuacji. Zaprogramuj empatię.

PODSUMOWANIE

- W naszym codziennym życiu jesteśmy połączeni siecią powiązań z innymi ludźmi – znajomościami, przyjaciółmi, wspólnymi działaniami.
- Samotność w stylu Robinsona Kruzoego zdarza się bardzo rzadko – może być filmową opowieścią czy historią z książki.
- Samotności można doświadczyć, żyjąc między ludźmi. Dotyka ona na przykład samotnie mieszkające starsze osoby. Na taką samotność inni ludzie mogą mieć duży wpływ – wystarczy serdeczny uśmiech, zaproponowanie pomocy w codziennych sprawach, zwykła rozmowa czy po prostu towarzystwo.
- Samotni bywają także twoi bliscy i koledzy. Warto być uważnym i empatycznym.
- Szacunek okazywany osobom starszym czy pomoc słabszym i potrzebującym sprawiają, że ludzie czują się mniej samotni.

1.5

MOJE ZNAJOMOŚCI I PRZYJAŹNIE

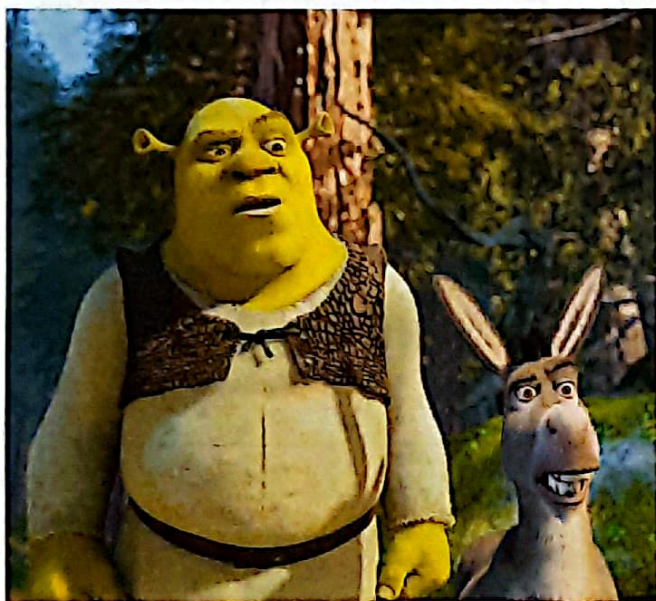
NA TEJ LEKCJI:

- przypomnisz sobie świat przyjaźni Kubusia Puchatka;
- uświadomisz sobie, kim jest przyjaciel i dlaczego relacja przyjacielska wymaga pielęgnacji i uwagi;
- zastanowisz się, dlaczego znajomych można mieć bardzo wielu, a przyjaciół – maksymalnie kilkoro.

ZADANIE NA DOBRY START

Kto to jest przyjaciel? Jak bohaterowie znanych wam filmów rozumieją przyjaźń? Porozmawiajcie o tym w klasie.

Kadr z filmu *Shrek*

Kadr z filmu *Madagaskar*

Czy zastanawiałeś/zastanawiałaś się kiedyś nad tym, czym jest przyjaźń? Być może przyjaźnisz się z jedną osobą lub masz kilkoro przyjaciół czy kolegów i koleżanek. Spędzasz z nimi czas, dzielisz się swoimi przemyśleniami. Kim są twoi przyjaciele? Czy to osoby bliskie i ważne w twoim życiu?

ZADANIE

Porozmawiajcie wspólnie w klasie o tym, czym jest przyjaźń. Opowiedzcie, ilu macie przyjaciół: wielu czy raczej kilkoro. Dlaczego daną osobę uważacie za przyjaciela? W swoich odpowiedziach zadbajcie o to, by wszyscy czuli się komfortowo. Ustalcie, że będziecie mówić o swo-

ich przyjaciółach tylko tyle, ile uważacie za potrzebne. Jeśli ktoś z was nie chce opowiedzieć o swoich przyjaźniach – uszanujcie to. Przyjaźń wymaga delikatności i rozważa. Łącząca was więź nie musi być znana wszystkim.

Przyjaźń jest sprawą bardzo indywidualną. To, co dzieje się w ramach relacji przyjacielskiej, dotyczy tylko danej pary czy grupy osób. Więzy przyjaźni są zawsze wyjątkowe i niepowtarzalne. Przyjaciele mają do siebie **zaufanie**. Mogą zwierzać się sobie, pytać o radę i prosić o pomoc czy zachowanie tajemnicy. Przyjaciel odwzajemnia zaufanie. Świat przyjaźni jest bezpieczny i pełen ciepła, dlatego go potrzebujemy.

Przypomnij sobie, jak wyglądał świat przyjaźni Kubusia Puchatka, który znasz z książki Alana Alexandra Milne'a (czytaj: milna) lub z filmów animowanych.

Koleżeństwo – dobre relacje z kolegami i koleżankami.

Przyjaźń – bliskie, serdeczne relacje między osobami, oparte na wzajemnej życzliwości i zaufaniu.

Zaufanie – przekonanie, że komuś można ufać, że ta osoba nie zrobi niczego złego.

ZADANIE

Obejrzyjcie wspólnie na lekcji wybraną przygodę Kubusia Puchatka i jego przyjaciół. Zwróćcie uwagę na relacje między przyjaciółmi. Porozmawiajcie o nich i zapiszcie wasze wnioski na tablicy.

Kubusiowi i jego przyjaciółom przydarzają się różne sytuacje. Czasem wpadają oni w kłopoty, bo nie myślą o konsekwencjach swojego postępowania czy decyzji. Zawsze jednak dążą do naprawienia sytuacji, co na ogół im się udaje. Nigdy nie chcą kogoś skrzywdzić celowo.

ZADANIE

Kubusia Puchatka i jego przyjaciół łączą dobre nitki sieci kontaktów. Dlaczego Puchatek ma akurat tylu znajomych i przyjaciół, a nie na przykład stu? Autor książki mógł przecież wymyślić znacznie więcej bohaterów. Spróbujcie rozwiązać tę zagadkę w grupach. Zaproponujcie swoje rozwiązania i zaprezentujcie je w klasie. Porozmawiajcie o nich.

KOLEŻENSTWO

PRZYJAŹŃ

DO ROZWAŻENIA

Spójrz na piramidę relacji. Co jest potrzebne, aby wejść na wyższy poziom?

W twoim telefonie czy w telefonach twoich rodziców lub opiekunów znajduje się zapewne bardzo obszerna lista kontaktów. Czy wszyscy to przyjaciele? Z pewnością nie – może zaledwie kilka osób to przyjaciele twoi lub twoich najbliższych. Nic w tym dziwnego. Bliskie relacje z ludźmi wymagają uwagi, pielęgnacji i czasu. Podobnie jest na przykład z pasją i zainteresowaniami. Jeżeli uwielbiasz malować czy grać w piłkę, to poświęcasz temu czas. Jeżeli masz w domu zwierzę, to wiesz, że trzeba się nim zajmować. Posiadanie zbyt wielu pasji czy zainteresowań sprawia, że trudno jest przeznaczyć na ich realizację odpowiednio dużo czasu.

Ile czasu możesz poświęcić koleżankom i kolegom z klasy? Choć spędzasz z nimi wiele szkolnych godzin, to nie jesteś w stanie z każdym tak samo długo rozmawiać na przerwach. Gdybyś nawet podjął/podjęła taką próbę, to ile minut przypadłoby dla każdego z nich? Nawet bez dokładnych wyliczeń wiadomo, że **im więcej ludzi nas otacza, tym mniej czasu możemy poświęcić każdemu z nich**. Na pewno nie chcesz, aby ktoś, na kim ci zależy, nie poświęcał ci czasu albo miał go zbyt mało – znacznie mniej niż potrzebujecie na spokojną rozmowę czy rozwiązanie jakiegoś problemu.

By relacje z przyjaciółmi były dobre, trzeba je pielęgnować i poświęcać im czas.

WAŻNY WNIOSEK

Przyjacielskie relacje wymagają czasu! Dlatego ludzie nie mają kilkuset przyjaciół, tylko maksymalnie kilkoro.

JAK ZDOBYĆ PRZYJACIELA?

Podobieństwo

- Lubimy osoby, które mają podobne zainteresowania i poglądy, np. harcerze, fani jakiegoś zespołu.
- **DLACZEGO?** Bo w wielu sprawach łatwiej się rozumiemy.
- **JA TEŻ LUBIĘ GÓRY!**

Docenianie

- **Dostrzegamy czyjeś dobro, np. doceniamy i szczerze chwalimy, kiedy ktoś jest w czymś dobry.**
- **DLACZEGO?** Bo wierzymy, że ktoś również dostrzeże nasze pozytywne strony.
- **ŚWIETNIE GRASZ!**

Współpraca

- Pomagamy sobie nawzajem w różnych sytuacjach.
- **DLACZEGO?** Bo wspólna praca zbliża ludzi, a osiągnięty wspólnie sukces jest tego najlepszym dowodem.
- **ZRÓBMY TO RAZEM, POMOGĘ CI!**

ZASTANÓW SIĘ

- Czy twoim zdaniem jest możliwa przyjaźń między osobami, które się kiedyś nie lubiły?
- Co pomaga w budowaniu przyjaźni?

ZADANIE

Co łączy przyjaciół takich jak: Staś i Nel z powieści *W pustyni i w puszczy*, Harry, Ron i Hermiona z serii *Harry Potter*, Felix, Net i Nika z książki *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*, Kajko i Kokosz z komiksu *Kajko i Kokosz. Szkoła latania*? Jeśli nie czytałeś/czytałaś tych utworów, wybierz innych bohaterów, którzy się przyjaźnią.

FILOZOF WYJAŚNIA

1. Ludzie więc, którzy są sobie nawzajem przyjaciółmi, [...] nie żywią dla siebie uczuć przyjaznych ze względu na osobę przyjaciela, lecz tylko o tyle, o ile dla każdego z nich wynika stąd jakieś dobro [...]
2. [S]ą sobie przyjaciółmi ze względu na wynikającą stąd dla nich przyjemność; nie za to bowiem lubią ludzi [...], że ci posiadają pewne cechy charakteru, lecz za to, że sprawiają im przyjemność.

3. Doskonałą formą przyjaźni jest przyjaźń między ludźmi etycznie dzielnymi [...]; każdy z nich jest dobry [...] dla przyjaciela [...]. [T]aka przyjaźń jest trwała: [...] wymaga ona też ponadto czasu i przyzwyczajenia; bo zgodnie z przysłowiem ludzie nie mogą poznać się nawzajem, zanim nie zjedli z sobą owej przysłowiowej beczki soli [...]. [C]hęć przyjaźni rodzi się szybko, ale przyjaźń powoli.

Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, przeł. D. Gromska, Warszawa 1982, Ks. VIII, s. 287–291.

ZASTANÓW SIĘ

- Który ze wskazanych rodzajów przyjaźni najczęściej występuje wśród współczesnej młodzieży?
- Na czym polega dzielność etyczna?
- Czy młodzi ludzie potrafią stawiać sobie wymagania moralne?
- Dlaczego można mieć wielu znajomych i kolegów, a trudno znaleźć prawdziwego przyjaciela?

EKSPERYMENT MYŚLOWY

Na przerwie podchodzi do ciebie przyjaciel lub przyjaciółka i prosi o zeszyt z odrobioną pracą domową z matematyki. Rozwiązanie tego zadania zajęło ci cały wieczór. Twój przyjaciel/Twoja przyjaciółka nie lubi krytyki, ale ostatnio często zaniedbuje szkolne zadania. Jeśli potrwa to dłużej, to może mieć problem z przejściem do następnej klasy. Co zrobisz?

Prawdziwym przyjacielem jest ten, dzięki któremu staję się lepszy.

Jan Paweł II

PODSUMOWANIE

- Otacza cię wielu ludzi, ale nie ze wszystkimi możesz się przyjaźnić.
- Więzy przyjaźni są wyjątkowe i niepowtarzalne.
- Relacje między przyjaciółmi opierają się na zaufaniu i szczerości. Przyjaciele wspierają się wzajemnie.
- Przyjaźń wymaga czasu, docenienia, współpracy i zaangażowania obu stron, ale również pozostawienia miejsca drugiej osobie na relacje z innymi ludźmi.

1.6

CZEGO KUBUŚ PUCHATEK POTRZEBUJE DO SZCZĘŚCIA?

NA TEJ LEKCJI:

- sporządzisz listę rzeczy potrzebnych na co dzień;
- zastanowisz się, które rzeczy zaspokajają twoje podstawowe potrzeby;
- porozmawiasz z koleżankami i kolegami o akcjach dobroczynnych.

Potrzeby i możliwości

Przypomnij sobie bajkę o Kubusiu Puchatku. Czy pamiętasz jego mieszkanie i to, co w nim się znajduje? Na pewno wiesz, że dla Puchatka najważniejszy jest miodek! Aby żyć dobrze, spokojnie i zdrowo, **potrzebujemy różnych niezbędnych rzeczy**. Spróbuj je wyliczyć (możecie też wspólnie wymienić je w klasie i zapisać na tablicy). Jak długa lista powstała – liczy 50, 100 czy może 200 rzeczy? Na pewno wśród nich jest jedzenie. Zaczynasz przecież dzień od śniadania przed wyjściem do szkoły. Przez cały dzień jesz kilka posiłków. Nie musisz podawać swojego codziennego menu, ale zastanów się nad tym, ile obiadów, śniadań i kolacji mógłbyś/mogłabyś zjeść w ciągu dnia. Nawet największy łasuch ma ograniczone możliwości. Tak działa nasz organizm – człowiek nie odczuwa głodu, jeśli zaspokoi swoje potrzeby żywieniowe. Jeśli jednak zje więcej, to nadmiar jedzenia zacznie się gromadzić w postaci tkanki tłuszczowej. Dowiesz się o tym więcej na lekcjach przyrody i biologii w starszych klasach.

WAŻNY WNIOSEK

Nasze prawdziwe potrzeby mają swoje ograniczenia.

Podobnie jest z ubraniami czy innymi rzeczami. Każdy lubi ładnie wyglądać, wygodnie się ubrać, a także to, że inni to zauważą. Nikt jednak nie potrzebuje całego sklepu z ubraniami. Co z rzeczami, które sprawiają ci przyjemność, którymi się pasjonujesz? Ktoś, kto lubi czytać, może mieć tak dużo książek, że nie ma już miejsca na nowe. Jeśli taka osoba nie może się rozstać z żadną z książek, a chce kupować kolejne, pojawia się prawdziwy kłopot. Rozwiązaniem tej

Nierzadko gromadzimy bardzo dużo rzeczy, z którymi nie wiemy potem, co zrobić.

sytuacji jest pożyczanie książek z biblioteki lub od przyjaciół. Nie trzeba mieć wszystkich swoich ulubionych książek. Przypomnij sobie wcześniejsze dzieciństwo i swoje zabawki. Z czasem trzeba było się rozstać z niektórymi, na przykład przekazać je młodszemu rodzeństwu. Jednak młodszy brat czy siostra również chcieliby mieć coś nowego, prawda?

PRZECZYTAJ

Moi rodzice nie są bogaci. Mówię to, ponieważ niektórym ludziom wydaje się, że ci, co się uczą w szkole prywatnej, pochodzą z bogatych rodzin. W naszym wypadku się to nie potwierdza. Tato jest nauczycielem, mama pracownikiem socjalnym, a to nie są zawody, w których zarabia się kupę forsy. Kiedyś mieliśmy samochód, ale go sprzedaliśmy, gdy Jamie poszedł do zerówki w szkole Beechera. Nie mieszkamy w dużym szeregowcu ani w domu z portierem, jakie stoją przy parku. [...] Czasem słyszę, jak rodzice mówią: „Czy możemy obyć się bez klimatyzacji jeszcze przez rok?” albo: „Może w lecie wezmę dodatkową pracę”. Dzisiaj na przerwie gadałem z Julianem oraz z Henrym i Milesem. Julian, który jak wiadomo, pochodzi z bogatego domu, w pewnej chwili powiedział:

- Nie chce mi się znowu jechać do Paryża na Boże Narodzenie. Można umrzeć z nudów!
- W Paryżu? Nie zalewaj, kolo – odezwałem się jak ostatni idiota.
- Beznadziejne nudy, słowo daję. Moja babcia ma dom gdzieś na gluchej prowincji. Z Paryża jedzie się godzinę do małej miejsciny. Tam się nic nie dzieje, jak Boga Kocham! No wiecie, druga mucha siadająca na ścianie to wielkie wydarzenie, jakiś nowy pies śpiący na chodniku to sensacja. Zaśmiałem się. Julian umie człowieka rozbawić.
- Zamiast jechać do Paryża, rodzice chcą w tym roku urządzić wielkie przyjęcie. Oby się nie rozmyślili – dodał. – Co robicie w ferie?
- Ja zostaję w mieście – powiedziałem.
- Szczęściarz z ciebie – stwierdził Julian.
- Żeby tylko spadł śnieg, bo mam nowe sanki. Fantastyczne. [...]
- Też dostałem nowe sanki! Supernowoczesne. Cud techniki.
- Jak sanki mogą być cudem techniki? – zapytał Julian.
- Kosztowały chyba osiemset dolarów.
- O rany!
- Chodźmy się pościgać któregoś dnia na Trupim Wzgórzu – rzuciłem pomysł.
- Beznadziejne miejsce – prychnął Julian.
- Nie żartuj! – oburzyłem się. – Jakiś chłopak skręcił tam kark. Stąd nazwa. Julian zmrużył oczy, patrząc na mnie jak na wyjątkowego przyglupa.
- Nazwa wzięła się stąd, że kiedyś Indianie chowali tam zmarłych – wyjaśnił. – Ale teraz powinno się nazywać Zaśmieconym Wzgórzem, bo wygląda jak wysypisko. Ostatnio widziałem walające się puszki, rozbite butelki i różne takie... – Pokręcił głową.
- Zostawiłem tam swoje stare sanki – powiedział Miles. – Do niczego się nie nadawały, a jednak ktoś je wziął!
- Może jakiś menel chciał się przejechać! – zażartował Julian.
- Gdzie je zostawiłeś? – spytałem.

– Przy tym wielkim kamieniu na dole. Następnego dnia już ich nie było. Nie do wiary, że ktoś się na nie połaszczyl!

– Zróbmy tak – zaproponował Julian. – Gdy znowu spadnie śnieg, poproszę tatę, żeby zawiózł nas na pole golfowe w Westchester. Trupie Wzgórze nie umywa się do tamtych terenów. Ej, Jack, dokąd idziesz? Byłem już kilka kroków od nich.

– Muszę wyjąć książkę z szafki – skłamałem.

Chciałem jak najszybciej odejść. Nikt nie mógł się dowiedzieć, że to ja jestem „menelem”, który zabrał sanki.

R.J. Palacio, *Cudowny chłopak*, przeł. M. Olejniczak-Skarsgård, Warszawa 2018, s. 203–205.

ZASTANÓW SIĘ

- Skąd Jack miał nowe sanki?
- Kto jest zadowolony z planów na ferie?
- Od czego zależy, czy nasze wakacje lub ferie będą udane?
- Dlaczego Jack się zawstydził?

Na koniec rozważań o rzeczach poznasz dwa przykłady. Nie tak dawno pojawiła się nowa moda dotycząca codziennego życia ludzi – minimalizm. Co oznacza to tajemnicze pojęcie? Chodzi o to, by nie gromadzić przedmiotów, czyli ograniczyć ilość rzeczy codziennego użytku i całego wyposażenia naszego mieszkania, jak meble, naczynia, ubrania i tak dalej. Niektórzy starają się nawet wyliczyć te rzeczy, na przykład ktoś nie chce mieć więcej niż 100 przedmiotów. Wyobrażasz sobie taką ilość rzeczy? Wiele mówiono o tej modzie w mediach, ale jednak nie przyjęła się ona powszechnie.

ZADANIE

Jak myślicie, dlaczego moda na minimalizm się nie przyjęła? Porozmawiajcie o tym w klasie.

Drugi przykład pochodzi z pewnej reklamy. Występujący w niej człowiek, który zachęcał do grania w jakąś loterię, powiedział: „Pieniądze szczęścia nie dają, ale ty to sprawdź”. W tej grze można było wygrać dużą ilość pieniędzy. Niektórym może być trudno wyobrazić sobie taką sumę i to, co można za nią kupić. Jednak w loterii nie każdy może wygrać, a czasem nie wygrywa nikt.

Czemu służą te przykłady – jak myślisz? Chcemy pokazać, że posiadanie niewielu rzeczy to skrajność i przesada, dlatego ten pomysł się nie przyjął. Z kolei zyskanie znacznej kwoty, za którą można kupić wiele rzeczy, nie zdarza się często.

ZADANIE

Porozmawiajcie w klasie o tym, co to znaczy, że pieniądze szczęścia nie dają.

Pomyśl, co mógłbyś/mogłabyś kupić za wygraną w loterii. Ile z tych rzeczy tak naprawdę jest dla ciebie niezbędnych? Te, dzięki którym żyje się wygodnie, z pewnością okazałyby się przydatne. Jeżeli mielibyśmy odrabiać lekcje, to chętniej zrobilibyśmy to w swoim pokoju, niedzielnym z rodzeństwem. Jednak nie odgradzilibyśmy się przecież od brata czy siostry, więc potrzebny byłby też pokój wspólny dla wszystkich domowników. Może więc przydałaby się taka tylko nasza, dziecięca bawialnia? Gdybyśmy mieli nieograniczone możliwości finansowe, moglibyśmy układać tu świat swoich rzeczy – bez ograniczeń.

Warto pamiętać, że **najważniejsze w życiu człowieka rzeczy wcale nie są przedmiotami**. To znaczy, że piłka jest fajniejsza, gdy ktoś chce ze mną grać. Dobre jedzenie jest więcej warte, gdy ktoś widzi nasze zadowolenie z jego smakowania. Piękne ubranie okaże się jeszcze piękniejsze, gdy wzbudzi uznanie koleżanki czy kolegi.

WAŻNY WNIOSEK

Codzienne życie człowieka toczy się między minimalną ilością rzeczy, którymi się otacza, a ich największą możliwą ilością. Rzeczy podstawowych, koniecznych nie może nam brakować – potrzebujemy jedzenia czy ubrań. Jednak nadmiar przedmiotów niewiele nam da.

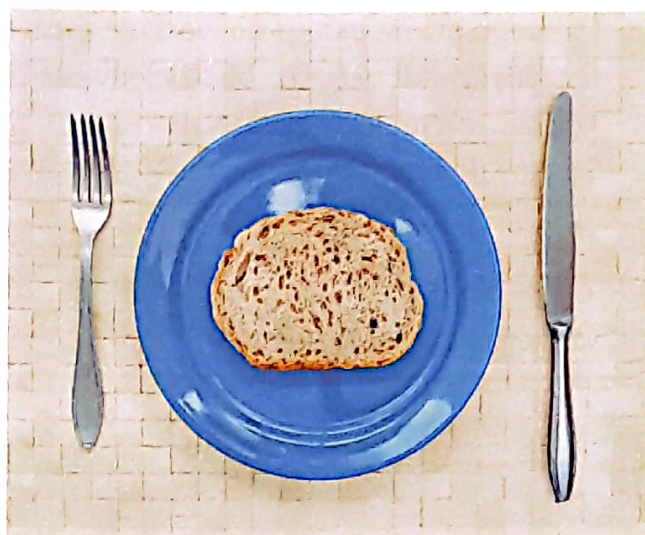
Jak obliczyć, ile rzeczy potrzebujesz? Nie trzeba specjalnych kalkulatorów. Grę, w którą nie grasz od roku, albo ubranie, którego nie nosisz, możesz po prostu oddać. Niektórzy ludzie mają więcej od ciebie. Pamiętaj jednak, że **inni mają mniej**. Na pewno znasz różne akcje służące pomocy ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, których nie stać na najpotrzebniejsze rzeczy czy sprawy, na przykład na leczenie.

ZADANIE

Porozmawiajcie w klasie o akcjach dobroczynnych. Z jakimi z nich się zetknęliście? O niektórych pewnie słyszeliście lub czytaliście, a może też sami w nich uczestniczyliście.

Podziel się

Czasem rzeczy jest zbyt wiele, a czasem ledwo zaspokajają podstawowe potrzeby.

Niekiedy tym, co mamy, musimy dzielić się z innymi, na przykład z rodzeństwem. To bywa trudne i trzeba się tego nauczyć. Każdy przecież przywiązuje się do swojej własności. W **dzieleniu się** można jednak odkryć znak wspólnoty i więzi.

Człowiek jest wielki nie przez to, co posiada, lecz przez to, kim jest; nie przez to, co ma, lecz przez to, czym dzieli się z innymi.

Jan Paweł II

PRZECZYTAJ

Dwaj bracia wspólnie uprawiali niewielkie pole i dzielili się zbiorami. Pewnego wieczora, gdy każdy z nich zwiózł już do stodoły swoją część plonów, jeden z braci przebudził się i tak powiedział do siebie:

– Mój brat jest żonaty i ma dwoje dzieci. A to sprawia, że ma troski i wydatki, które mnie zostały oszczędzone. On z pewnością bardziej potrzebuje tego ziarna niż ja. Zaniosę mu więc po kryjomu kilka worków. Wiem przecież dobrze, że gdybym mu to zaproponował – odmówiłby.

Wstał z łóżka, zaniósł kilka worków z ziarnem do stodoły swego brata i wrócił, by znów się położyć. Tymczasem drugi z braci obudził się chwilę później i rzekł tak do siebie:

– Nie jest sprawiedliwe, żebym miał połowę zbiorów z naszego pola. Mój brat nie zna radości życia rodzinnego. Potrzebuje spotkań z innymi ludźmi i rozrywek, a to przecież kosztuje. Pójdę więc zanieść mu część mojego ziarna.

I wstał, żeby przenieść kilka worków do sąsiedniej stodoły. [...]

Każdego roku, gdy przychodził czas zbiorów, robili tak samo. I nigdy nie zdołali zrozumieć, jaki to czar sprawia, że liczba ich worków jest niezmiennie ta sama.

M. Piquemal, *Dwaj bracia* [w:] tegoż, *Bajki filozoficzne*, tłum. H. Sobieraj, Warszawa 2004, s. 9.

ZASTANÓW SIĘ

- Dlaczego bracia przynosili worki ze zbożem?
- O czym świadczy potrzeba dzielenia się?
- Jak rozumiesz słowo „braterstwo”?
- Co dawało braciom więcej radości – dawanie czy branie?

DO ROZWAŻENIA

Czym mogę się podzielić z innymi?

Alan Alexander Milne, *Kubuś Puchatek*

DO ROZWAŻENIA

Darem cenniejszym niż inne jest czas. Co to znaczy?

PODSUMOWANIE

- Ważne jest, by uświadomić sobie swoje podstawowe potrzeby.
- Gromadzenie zbyt wielu rzeczy nie jest gwarancją szczęścia.
- Ważniejsze od rzeczy są osoby, z którymi te rzeczy nas w różny sposób łączą.
- Umiejętność dzielenia się z innymi jest ważna. Jeśli potrafisz to robić, to nauczyłeś/nauczyłaś się, że dawanie jest tak samo ważne, jak branie. Rozumiesz też, na czym polega zasada wzajemności.

NA TEJ LEKCJI:

- dowiesz się, że kłamstwo jest przejawem zła moralnego;
- przeanalizujesz i ocenisz postępowanie osób, które kłamią.

ZADANIE NA DOBRY START

Zastanów się, w jakiej sytuacji ostatnio usłyszałeś/usłyszałaś kłamstwo.

Dlaczego ludzie kłamią? Oczywiście odpowiedzi może być wiele. Małe dzieci często opowiadają różne zmyślane historyjki. Czasem ludzie tworzą nieprawdziwe opowieści, aby wzbudzić podziw otoczenia czy kogoś rozbawić. Takie opowieści można nazwać kłamstwem dopiero wtedy, gdy zostały wypowiedziane, żeby wprowadzić kogoś w błąd. Kłamca stara się w ten sposób osiągnąć jakieś korzyści. Jakie korzyści może przynieść kłamstwo?

Zastanów się, dlaczego ktoś mówi, że:

- widział ufoludki;
- ma dużo pieniędzy;
- potrafi latać.

Uczniowie mogą skłamać w różnych sytuacjach, na przykład:

- osoba złapana na ściąganiu z telefonu twierdzi, że chciała tylko sprawdzić, ile minut zostało do końca sprawdzianu;
- uczeń zapomniał zeszytu, ale utrzymuje, że w drodze do szkoły spotkał psa, który porwał zeszyt; nie udało się tego zeszytu uratować, bo wpadł do kałuży;
- ktoś, kto nie rozwiązał zadania domowego, tłumaczy, że to zrobił, ale zostawił rozwiązanie w domu.

Niektórzy **w żywe oczy** potrafią mówić nieprawdę, aby **osiągnąć zysk** lub **uniknąć kary**. Inni wyolbrzymiają swoje zasługi i wymyślają rozbudowane historie, gdyż liczą na **podziw** i zyskanie czyjejs uwagi. Jeszcze inni umniejszają lub przemilczają swoją winę. O kimś obłudnym, dwulicowym, kto kłamie, oszukuje czy naciąga, mówimy, że to **wilk w owczej skórze**.

EKSPERYMENT MYŚLOWY

Wyobraź sobie, że jesteś ranny/ranna, gdyż zawalił się twój dom. Zaprojektował go inżynier, który nie uczył się budownictwa, ale ściągał na egzaminach. Jedziesz do szpitala karetką, której kierowca jedzie bardzo nieostrożnie, gdyż nie zna przepisów ruchu drogowego – on również ściągał na egzaminie. W szpitalu czeka na ciebie lekarz, który nie uczył się medycyny, tylko ściągał. Zastanów się teraz nad skutkami ściągania.

Może już znasz książkę o Pinokiu. Pamiętasz moment, gdy Lis i Kot zabrali Pinokia na Pole Cudów? **Kłamali jak z nut** – z łatwością wymyślali historie, aby oszukać bohatera.

PRZECZYTAJ

– Jesteśmy na miejscu – rzekł Lis. – Teraz pochyl się, wykop rękami niewielki otwór w ziemi i włóż tam złote monety.

Pinokio posłuchał. Wyrzebał otwór i złożył tam cztery cekiny, które mu jeszcze zostały, po czym przysypał otwór garstką ziemi.

– A teraz – rzekł Lis – idź do strumyka niedaleko stąd, zaczerpnij wiadro wody i polej grunt, na którym zasiałeś. Pinokio poszedł do strumyka, a ponieważ nie miał na razie wiadra, więc zdjął chodak i, napelniwszy go wodą, skropił ziemię, która pokrywała otwór. Potem zapytał:

– Co mam dalej robić?

– Nic więcej – odparł Lis. – Teraz możemy odejść. Ty wróć za jakieś dwadzieścia minut, a znajdziesz drzewko, które tymczasem wyrośnie z ziemi i będzie miało gałęzie obwieszane cekinami.

Biedny pajac, nie posiadając się z radości, dziękował po sto razy swoim towarzyszom i obiecał im piękny podarunek.

– Nie chcemy podarunków – odrzekli dwaj złoczyńcy. – Nam wystarcza, że pokazaliśmy ci sposób wzbogacenia się bez większych trudów, i to sprawia nam ogromną radość.

To powiedziawszy, pożegnali Pinokia, życząc mu obfitego zbioru, poszli w swoją drogę.

C. Collodi, *Pinokio. Przygody drewnianego pajaca*, tłum. Z. Jachimecka,

Warszawa 1974, s. 60–61.

ZASTANÓW SIĘ

– Jak Pinokio chciał zdobyć pieniądze?

– Dlaczego Lis i Kot okłamali Pinokia?

– Co należy zrobić, kiedy ktoś nam obiecuje szybki i łatwy zarobek bez pracy?

Jak skończyła się historia pieniędzy Pinokia? Kiedy wrócił na Pole Cudów, nie zastał tam drzewa obwieszonego pieniędzmi, a papuga powiedziała mu, że Lis i Kot go okradli. Kiedy natomiast Pinokio próbował okłamywać innych – jego nos stawał się coraz dłuższy.

Każdy, kto kłamie, powinien myśleć o **konsekwencjach**.

Osoba, która kłamie:

– traci **zaufanie**, a niełatwo je później odbudować;

– traci **godność**, a inni ludzie przestają ją szanować i traktować poważnie;

– traci przyjaciół, bo ludzie odwracają się od kogoś, kto chciał ich oszukać, nie chcą się z nim przyjaźnić, więc kłamca może popaść w **samotność**;

– niebezpiecznie przyzwyczajają się, że każdą konsekwencję można przesunąć na później: zbiera złe oceny, nie oddaje pożyczonych rzeczy, nie martwi się, że krzywdzi siebie i innych, a żeby uniknąć konsekwencji, planuje kolejne kłamstwa.

Konsekwencje – skutki, następstwa działania.

Zastanów się, co można zyskać na kłamstwie. Bezkarność i spokój trwają tylko chwilę, gdyż **kłamstwo ma krótkie nogi** – prędzej czy później wyjdzie na jaw.
Czy opłaca się kłamać?

Kłamstwo przeminie, prawda nie zginie.

Lepsza najgorsza prawda, niż najpiękniejsze kłamstwo.

Kto sam kłamie, drugiemu nie wierzy.

DO ROZWAŻENIA

Co będzie, kiedy rodzice przyłapią cię na kłamstwie?

PODSUMOWANIE

- Kłamstwo jest niemoralne.
- Kłamca w końcu poniesie konsekwencje swojego złego czynu.
- Ściąganie jest kłamstwem, którego skutki mogą okazać się dotkliwe nawet po wielu latach.